

Tentoonstelling in Amsterdam

Vlaamse schilders uit de Hermitage

Nog tot 16 maart 2012 loopt in het Hermitage Amsterdam de tentoonstelling 'Rubens, Van Dyck, Jordaens'. Ze brengt een 75-tal topstukken, ook van andere Vlaamse meesters, uit het museum in Sint-Petersburg dichterbij huis.

TSAREN EN TSARINA'S KOPEN KUNST

In 2013 zullen het Louvre en het Guggenheimmuseum elk een filiaal open in Abu-Dhabi. De trend waarbij grote musea kleinere bijhuizen openen is daarmee verder gezet. Op zich geen slechte zaak, wanneer je weet dat grote musea slechts 15 tot 20% van de collectie in eigen huis kunnen tonen. Daarnaast gedragen grote musea zich meer en meer als bedrijven met hun naam als merk. De continue geldstroom van de miljoenen bezoekers proberen ze ook op andere plekken te verzilveren. Dikwijls hoort daar spektakelarchitectuur bij, met als eeuwig voorbeeld het succes van het Guggenheimmuseum in Bilbao. Dat het niet altijd goed afloopt illustreert de opnieuw gesloten Hermitage Rooms in Londen. Na zeven jaar proberen gaf men er de brui aan wegens te weinig bezoekers. Voorlopig niets van dat in het Hermitage Amsterdam. Sinds de opening in 2009 neemt het aantal bezoekers alleen maar toe. In 2010 niet minder dan 650.000. Hier is er geen sprake van spektakelarchitectuur maar van uitgekende en goed opgezette tentoonstellingen. Nog tot de lente loopt er een indrukwekkende expo over de Vlaamse meesters uit de Hermitage. Vele werken verlieten amper het museum in Sint-Petersburg en het is een unieke kans om schilderijen van Rubens en anderen te kunnen bewonderen. Eén van de intrigerende vragen is hoe al deze schitterende werken in Rusland zijn terechtgekomen. Daarvoor

moeten we de geschiedenis van de Hermitage bestuderen. Tsaar Peter de Grote (1672-1725) trok in 1697 in het geheim mee met een Russisch gezantschap naar West-Europa voor diplomatiek overleg. Daar gaf de tsaar opdracht schilderijen te kopen en trok kunstenaars aan om in Rusland te werken. Peter de Grote legde zo de basis voor een verzameltraditie. De geschiedenis van de Hermitage gaat terug tot 1764. Toen kocht tsarina Catharina de Grote (1729-1796) 225 schilderijen in Berlijn. Daar bleef het echter niet bij. In totaal kocht ze 4.000 schilderijen, meer dan 10.000 tekeningen en prenten, klassieke en moderne beeldhouwkunst, zilver, porselein, meubels en bewerkte stenen, haar grote passie. Ook daarna bleef de Hermitage groeien. Zo liet tsaar Nicolaas I in 1850 kunst kopen in Nederland toen de collectie van koning Willem II geveild werd. In 1917 kreeg de verzameling de naam Staatsmuseum de Hermitage. In de jaren na de Russische Revolutie groeiden de collecties verder, toen het genationaliseerde kunstbezit onderdak vond in de Hermitage. De collectie van het museum in Sint-Petersburg bestaat uit verschillende onderdelen. De afdeling West-Europese kunst is de belangrijkste en de grootste, met ruim twintig schilderijen van Rembrandt, impressionistische en post-impressionistische werken, schilderijen van Da Vinci, Raphael, Titiaan, Giorgone en de mooiste collectie Franse schilderkunst buiten die van het Louvre in Parijs. De afdeling Oosterse kunst om-

Michiel Sweerts, Portret van een jongeman (Zelfportret?), 1656, olieverf op doek, 114 x 92 cm
STATE HERMITAGE MUSEUM,
SINT-PETERSBURG

10. 1685
Passo Anque Redonda

Tentoonstelling in Amsterdam

Peter-Paul Rubens,
Landschap met een dam,
ca. 1635,
zwart krijt, gouache en
tempera, gedoubleerd,
43,5 x 59 cm
STATE RUSSIAN MUSEUM,
SINT-PETERSBURG

vat de culturen van het oude Egypte, Mesopotamië, Byzantium, Iran, Centraal-Azië, de Kaukasus, China, Japan en India. Naast de Schone Kunsten is er ook plaats voor volkskunst, munten, wapens, boeken enz. Elk jaar bezoeken zo'n 2.5 miljoen mensen de Hermitage, waarmee het in de top twintig staat van de meest bezochte musea ter wereld. Nu hangen er dus zo'n 75 schilderijen uit die topcollectie in Amsterdam.

RUBENS, VAN DYCK, JORDAENS

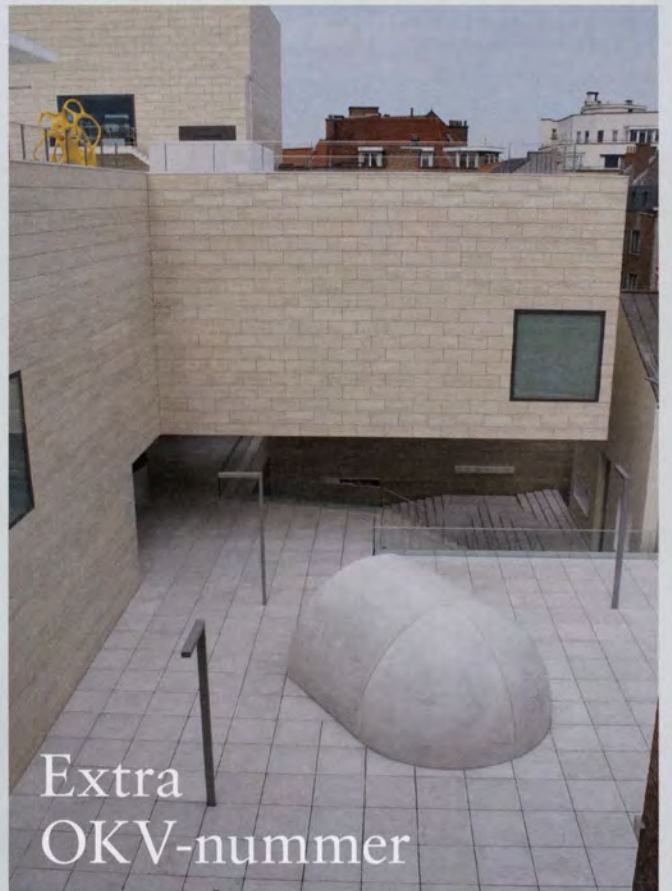
De legende wil dat Catharina de Grote in haar paleis liep en langs een depot passeerde waar ze de *Kruisafneming* van Rubens zag. Ze vond het zo mooi dat ze besloot om een eigen galerij in te richten. Haar strategie was vrij eenvoudig. Ze kocht niet enkele individuele werken maar verzamelingen in haar geheel. Ze begon met de verzameling van Gotzkowki die een hele reeks zeventiende-eeuwse Vlaamse meesters bezat. Nadien volgde in sneltreinvaart de aanschaf van andere verzamelingen waaronder die van graaf Heinrich von Brühl (1700-1763). Uit deze verzameling komt het vroege schilderij van Jacob Jordaens *De Apostelen Paulus en Barnabas in Lystra* en ook een van de betere landschappen van Jan 'Fluwelen' Brueghel. Doordat de tsarina volledige collecties kocht van uitstekende verzamelaars, bevinden er zich ook heel wat tekeningen en schetsen in de Hermitage. Goede verzamelaars hebben altijd oog

voor de handtekening en de genese van de kunstwerken en tekeningen en schetsen horen daar absoluut bij. In de collectie van graaf Carl Cobenzl bevond zich één van Rubens' belangrijkste bewaard gebleven landschapstekening uit ca. 1635. *Landschap met een dam* kan toegeschreven worden aan Rubens omdat de plek te herkennen is in het schilderij *Avondlandschap met boerenkar* uit Boymans van Beuningen in Rotterdam. De tekening is uitzonderlijk omdat Rubens zich meestal beperkte tot rood en zwart krijt. Hier maakte de kunstenaar gebruik van een complexe techniek met meerdere kleuren.

De titel van de expo, *Rubens, Van Dyck, Jordaens*, belet niet dat er ook werken van andere Vlaamse kunstenaars te bewonderen zijn. Van Frans Sniijders hangt er een fraai stilleven uit de verzameling van de reeds vermelde Gotzkowski. Het schilderij stelt een provisiekamer met dood gevogelte voor. De kok, gebogen over een lage tafel, staat op het punt een pauw een vleugel af te hakken, terwijl de huiskat de voorpoten en tanden heeft geslagen in de kop van een grijze reiger. Met uitzondering van de exotische pauw, die in Europa van oudsher als huisdier werd gehouden, zijn de op de tafel uitgestalde vogels reguliere bewoners van de Europese bossen, velden en wateren. De kokfiguur is niet van Sniijders maar van Jan Boeckhorst met wie Sniijders veel samenwerkte en de figuur gaat terug op een schets van Rubens die in zich in het Antwerpse museum voor Schone Kunsten bevindt.

Peter-Paul Rubens, *Kopstudie van een omhoogkijkende jongeling*, 1615-1616, houtskool en wit krijt op grijs papier, gedoubleerd, 34 x 27 cm
STAATSMUSEUM VOOR RELIGIEUZE GESCHIEDENIS,
SINT-PETERSBURG

Peter-Paul Rubens en atelier, *Kruisafneming*, ca. 1618, olieverf op doek, 297 x 200 cm
STATE HERMITAGE MUSEUM,
SINT-PETERSBURG

Extra
OKV-nummer

De architectuur van M – Museum Leuven

Een gebouw van Stéphane Beel

Exclusief voor OKV-abonnees slechts 6,20 euro
(incl. verzendingskosten), stort op BE 67 448-0007361-87 met
vermelding 'M Leuven'

openbaar
kunstbezit
vlaanderen
OKV

Tentoonstelling in Amsterdam

Frans Snijders en Jan Boeckhorst, *Kok bij een tafel met gevogelte*, 1635-1637, olieverf op doek, 171 x 173 cm

STATE HERMITAGE MUSEUM, SINT-PETERSBURG

Antoon van Dyck, *Portret van Sir Thomas Wharton*, 1639, olieverf op doek, 217 x 128,5 cm

STATE HERMITAGE MUSEUM, SINT-PETERSBURG

TOPSTUKKEN

Eén van de topwerken is ongetwijfeld *De Vereniging van Aarde en Water* van Pieter Paul Rubens samen met Frans Snijders uit ca. 1618. Het was tsaar Paul I die het kocht voor het Michaël Kasteel in Sint-Petersburg. Het werk stelt de personificaties voor van de elementen Aarde en Water, die op de grens van hun machtsgebied een verbond sluiten. In 1975 bracht een studie aan het licht dat het een allegorische voorstelling is van het verbond tussen de Schelde (in de persoon van de riviergod Scaldis) en de godin van Antwerpen. Als bewijs voor de interpretatie dienen vooral de attributen van de hoofdpersonages. De drietand is een attribuut van Neptunus als heerser over de zeeën en staat symbool voor het maritieme element en de kruik met stromend water is in gelijke mate een symbool voor zee- en riviergoden. Maar de korte baard en de waterlelies in de krans in het haar zijn kenmerkend voor een riviergod. De personificatie van de Aarde omsluit met haar rechterhand de hoorn des overvloeds. Deze *cornu copiae* gevuld met vruchten van het land, is het traditionele attribuut van de godin van de Aarde. De beide godheden sluiten een onderling verbond dat ze bezegelen met een handdruk. Triton blaast op een zeeschelp om de golven te bedaren waarin de kinderen zorgeloos peddelen. Let op het hoofd van het ventje, helemaal onderaan, dat de toeschouwer vrank in de ogen kijkt. Zelfs de woeste tijger is getemd: hij strekt zijn klauw uit naar de wijnrank, naar plantaardig voed-

sel dus, alsof hij ons wil herinneren aan de legendarische 'gouden eeuw' in de geschiedenis van de mensheid, toen mensen en dieren in harmonie met elkaar leefden en de aarde nog geen roofdieren kende. Behalve de hoorn des overvloeds, de tijger en waarschijnlijk ook de putti op de voorgrond is het schilderij geheel door Rubens vervaardigd. De andere genoemde delen door Frans Snijders. De belangrijkste uitbreiding van de verzameling Vlaamse kunst ten tijde van Catharina vormde de aankoop van de collectie Crozat in Parijs in 1772. De beroemde galerij van Crozat wordt beschouwd als een van de best en grootste privé-collectie in de achttiende eeuw. Pierre Crozat was de financiële vertrouweling van Lodewijk XV. Zijn indrukwekkende pand aan de Richelieustraat in Parijs werd een ontmoetingsplaats voor kunstenaars, filosofen en schrijvers. In zijn collectie zat een Vlaamse galerij met meer dan vijftig schilderijen en een reeks van Rubens en Van Dyck. Van die laatste hangen er heel wat portretten, zoals dat van Sir Thomas Wharton. Bij de tentoonstelling hoort een schabouwelijke catalogus met pijnlijk onscherpe vergrotingen van details. De tentoonstelling en de catalogus gaan ook niet dieper in op de invloed die onze Vlaamse meesters hadden op ontluikend talent in Rusland. Maar voor de rest is de expo een lust voor het oog waar je je uren kan vergapen aan de schilderachtige details.

Peter Wouters

info

Tentoonstelling

Rubens, Van Dyck, Jordans
Vlaamse schilders uit de Hermitage
Nog tot 16 maart 2012
Open: alle dagen van 10 tot 17 uur, woensdag tot 20 uur
Hermitage
Amsterdam
Amstel 51
Amsterdam
Tel. +31(0)20 530 87 51
www.hermitage.nl

Peter-Paul Rubens en Frans Snijders, *De vereniging van Aarde en Water (De Schelde en Antwerpen)*, ca. 1618-1621, olieverf op doek, 222,5 x 180,5 cm
STATE HERMITAGE MUSEUM, SINT-PETERSBURG

